

NARODOWY BANK POLSKI
DEPARTAMENT SYSTEMU PŁATNICZEGO

OCENA FUNKCJONOWANIA POLSKIEGO
SYSTEMU PŁATNICZEGO W I PÓŁROCZU 2007 ROKU

WRZESIEŃ 2007 ROKU

I. WSTĘP

Departament Systemu Płatniczego Narodowego Banku Polskiego przedstawia materiał oceniający funkcjonowanie krajowego systemu płatniczego w I półroczu 2007 r.

Powyższa ocena uwzględnia półroczne informacje o:

- 1) funkcjonowaniu systemów SORBNET i SORBNET-EURO, prowadzonych przez NBP,
- 2) funkcjonowaniu systemów ELIXIR i EuroELIXIR, prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A.,
- 3) systemach rozrachunku papierów wartościowych,
- 4) rynku kart płatniczych,
- 5) oszustwach w zakresie rozliczeń pieniężnych przeprowadzanych za pośrednictwem banków,
- 6) działaniach nadzorczych podjętych w NBP w zakresie nadzoru nad systemami płatności i agentami rozliczeniowymi,
- 7) działaniach w zakresie standaryzacji,
- 8) poziomie rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce.

II. SYSTEMY SORBNET i SORBNET-EURO

W I półroczu 2007 r. najważniejszymi działaniami, związanymi z systemami SORBNET i SORBNET-EURO, były:

- 1) zmiany w funkcjonalności ww. systemów w odpowiedzi na oczekiwania uczestników,
- 2) dostosowania dokumentacji prawnej NBP, w tym zmiany w regulacjach wewnętrznych NBP w związku z koniecznością dostosowania ich do zmian wprowadzonych w systemach SORBNET i SORBNET-EURO,
- 3) prace analityczne dotyczące obu omawianych systemów,
- 4) prace dotyczące przygotowania NBP i środowiska bankowego do uczestnictwa w systemie TARGET2.

Ad 1)

W minionym półroczu Narodowy Bank Polski poprawił funkcjonalność systemu SORBNET (i SORBNET-EURO), wychodząc naprzeciw postulatowi zgłoszonym przez banki w trakcie konsultacji, jakie miały miejsce w ramach Grupy Roboczej ds. wprowadzenia mechanizmów usprawniających rozrachunek międzybankowy działającej w ramach Komitetu ds. Systemu Płatniczego przy Związku Banków Polskich.

Część zmian miała charakter organizacyjny. Wprowadzone zmiany dotyczyły w szczególności postulowanego przez banki honorowania stałych upoważnień wystawionych przez banki w zakresie uzyskiwania certyfikatu klucza publicznego oraz zawieszania i unieważniania tych certyfikatów. Należy zaznaczyć, że nowe rozwiązanie ułatwia bankom uzyskiwanie certyfikatów, ale jednocześnie oznacza przejęcie przez banki większej odpowiedzialności za utrzymanie aktualnych wykazów stałych upoważnień, a także za zgłaszanie zmian w tych wykazach. Stosowne analizy i przygotowania trwały w I półroczu 2007 r., ale same zmiany zostały wprowadzone w życie z dniem 2 lipca br. Ponadto wprowadzono możliwość przedłużenia realizacji zleceń klientów obciążających rachunki posiadaczy rachunków w Oddziałach NBP i uznających rachunki banków (w systemie SORBNET maksymalnie do 17.30, natomiast w systemie SORBNET-EURO do godz. 17.00) oraz możliwość wydłużenia czasu pracy systemu SORBNET w ostatnim dniu rezerwy.

W ramach zmian informatycznych, w I półroczu br. zakończone zostały prace związane z opracowaniem, a następnie testowaniem nowej wersji Portalu SORBNET, będącego awaryjną drogą internetową do przesyłania zleceń do systemów SORBNET i SORBNET-EURO. Nowy Portal został wdrożony od 2 lipca 2007 r. i zastąpił poprzednią wersję, która nie spełniała oczekiwań użytkowników systemu.

Ad 2)

Zaoferowanie bankom nowych rozwiązań wynikających ze zmian wprowadzonych w systemach SORBNET i SORBNET-EURO, wymagało jednoczesnego dostosowania dokumentacji prawnej obu systemów. Biorąc pod uwagę powyższe zmiany, przeprowadzone zostały odpowiednie aktualizacje przepisów wewnętrznych NBP (uchwała nr 19/2007 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 11 czerwca 2007 r. zmieniająca uchwałę nr 12/2005 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 22 lutego 2005 r. w sprawie wprowadzenia wzoru umowy w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunku RTGS w systemie SORBNET-EURO) oraz zmiany w umowach rachunku bankowego dla systemu SORBNET i

SORBNET-EURO odnoszących się do banków i KDPW. Powyższe regulacje weszły w życie z dniem 2 lipca br.

Ad 3)

W I półroczu br. prowadzono prace analityczne, a następnie informatyczne, umożliwiające wprowadzenie nowych funkcjonalności w systemach NBP (SORBNET i SKARBNET) oraz pośrednio w systemie KDPW, związanych z obsługą kredytu technicznego i lombardowego w złotych. Analizowane zmiany dotyczyły możliwości rozszerzenia listy dopuszczalnych zabezpieczeń kredytu technicznego i lombardowego w złotych udzielanych przez Narodowy Bank Polski bankom komercyjnym, co było także niejednokrotnie wysuwany postulatem przez środowisko bankowe (dotychczas na liście tej znajdowały się jedynie skarbowe papiery wartościowe). Wprowadzona zmiana, jeżeli nastąpi, umożliwi bankom zabezpieczanie operacji kredytowych papierami NBP bez ponoszenia dodatkowych strat wynikających z wykluczenia ich, na okres zabezpieczenia, z obrotu.

Ponadto, analizowane było i konsultowane z bankami wprowadzenie zmian w stosunku do dotychczas obowiązujących zasad refinansowania banków, z których najważniejsze to:

- 1) zmiana ram czasowych udzielania i spłaty kredytu technicznego w złotych – wydłużenie o 30 minut terminu zarówno zaciągania, jak i wykorzystywania kredytu, co ma na celu ułatwienie bankom zarządzania płynnością w ciągu dnia operacyjnego i jest jednocześnie spełnieniem ich postulatów; po wprowadzeniu projektowanych zmian jednorazowa i ostateczna spłata kredytu następować będzie o godzinie 18.00,
- 2) zmianę trybu postępowania z papierami wartościowymi przejętymi od banków w sytuacji braku spłaty kredytu technicznego w złotych,
- 3) wprowadzenie możliwości wielokrotnego wykorzystywania kredytu lombardowego pod zastaw tego samego rodzaju papierów wartościowych w tym samym dniu operacyjnym, co umożliwi bankom uzupełnianie kwot wcześniej zaciągniętego kredytu,
- 4) dopuszczenie, dłuższego o 30 minut, terminu udzielania kredytu lombardowego w ostatnim dniu okresu utrzymywania rezerwy obowiązkowej (przepis ten jest zgodny z zasadami obowiązującymi w Eurosystemie).

W minionym półroczu rozpoczęto także prace analityczne związane z dostosowaniem systemu SORBNET-EURO do nowej wersji SWIFT. Zmiany polegają na rozszerzeniu pola identyfikacji nadawcy płatności, co z kolei wynikało z obowiązku realizacji rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie informacji o zleceniodawcach, które towarzyszą

transferom pieniężnym (rozporządzenie nr 1781/2006 z dnia 15 listopada 2006 r.). Powyższe zmiany zostaną wdrożone wraz z wejściem w życie nowej wersji SWIFT, tj. na jesieni br.

W ramach prac związanych z bezpieczeństwem systemu SORBNET-EURO, kontynuowane były prace nad tzw. *Action plan* – dokumentem będącym rezultatem przeprowadzonej analizy ryzyka w obszarze systemu SORBNET-EURO, opisującym działania pozostające do zrealizowania w celu minimalizacji ryzyka wynikającego z wystąpienia określonego zagrożenia. Dodatkowo kontynuowane były inne działania dostosowawcze do wymagań stawianych przez ESBC przed krajowymi komponentami systemu TARGET. W ramach tych prac kontynuowano prace nad wprowadzeniem i aktualizacją planu ciągłości działania dla NBP (PCD – NBP) w zakresie systemu SORBNET-EURO oraz dodatkowo, poza wymaganiami ESBC dla systemu SORBNET, scenariuszy i procedur działania w określonych sytuacjach awaryjnych. Z pozytywnymi wynikami przeprowadzone zostały 2 testy PCD-NBP w odniesieniu do obu systemów: technologiczny i logistyczny (maj br.).

Ad 4)

W I półroczu br. znacznie zintensyfikowano prace mające na celu przygotowanie NBP i polskiego środowiska bankowego do przejścia z rozliczeniami w euro z systemu TARGET do systemu TARGET2. Prace te prowadzone są obecnie głównie w ramach, uruchomionego w styczniu br., projektu „SORBNET-EURO – TARGET2”. W ramach wewnętrznych prac NBP trwało opracowanie dokumentacji projektowej systemu SORBNET-EURO dostosowanego do współpracy z systemem TARGET2, w szczególności „Specyfikacji funkcjonalnej dotyczącej połączenia systemu SORBNET-EURO z systemem TARGET2 (wersja 0.3 z kwietnia 2007 r.), na podstawie której została przygotowana pierwsza wersja aplikacji SORBNET-EURO umożliwiająca przystąpienie NBP do pierwszych testów z SSP systemu TARGET2. Przeprowadzono też, zgodnie z przewidzianym harmonogramem prac i procedurami określonymi przez 3CB, rejestrację na SSP oraz w SWIFT zarówno NBP, jak i wybranych banków (trzech banków deklarujących uczestnictwo bezpośrednio w systemie TARGET2 oraz kilku banków, przyszłych uczestników pośrednich systemu). Następnym etapem prac przygotowawczych było przystąpienie NBP do testów infrastruktury banku centralnego (tzw. *L2-CBI*). W ramach tych testów przeprowadzono z wynikiem pozytywnym testy połączenia z SSP (tzw. *connectivity tests*) oraz testy współpracy z systemem (tzw. *interoperability tests*). Kolejnym krokiem prac testowych było przystąpienie banków, deklarujących uczestnictwo bezpośrednio w SSP, do testów użytkownika (*user tests*), których rozpoczęcie dla trzeciej grupy migracji miało miejsce w dniu 2 lipca br.

Zintensyfikowano także współpracę ze środowiskiem bankowym i innymi podmiotami zainteresowanymi uczestnictwem w systemie TARGET2. W dniu 28 lutego br. odbyło się kolejne (trzecie) spotkanie Klub TARGET2, powołanego jako forum wymiany informacji w kwestii przystąpienia polskiego sektora bankowego do systemu TARGET2. Na spotkaniu omówiono w szczególności nowe rozwiązania funkcjonalne rozliczeń w euro związane z uczestnictwem w systemie TARGET2 oraz kwestie związane z procesem rejestracji oraz testami systemu i uczestnictwem banków. Odbyły się również robocze spotkania z bankami, które wyraziły zamiar uczestnictwa bezpośredniego w systemie TARGET2 od dnia 19 maja 2008 r.

Na bieżąco była także aktualizowana strona internetowa poświęcona systemowi TARGET2 (www.nbp.pl, zakładka system płatniczy – TARGET2), zamieszczono na niej w szczególności najnowsze wersje specyfikacji funkcjonalnej systemu (specyfikacja ogólna systemu – /GFS – *General Functional Specification*/, wersja 2.1 oraz specyfikacja szczegółowa systemu – UDFS /*User Detailed Functional Specification*/, wersja 2.3).

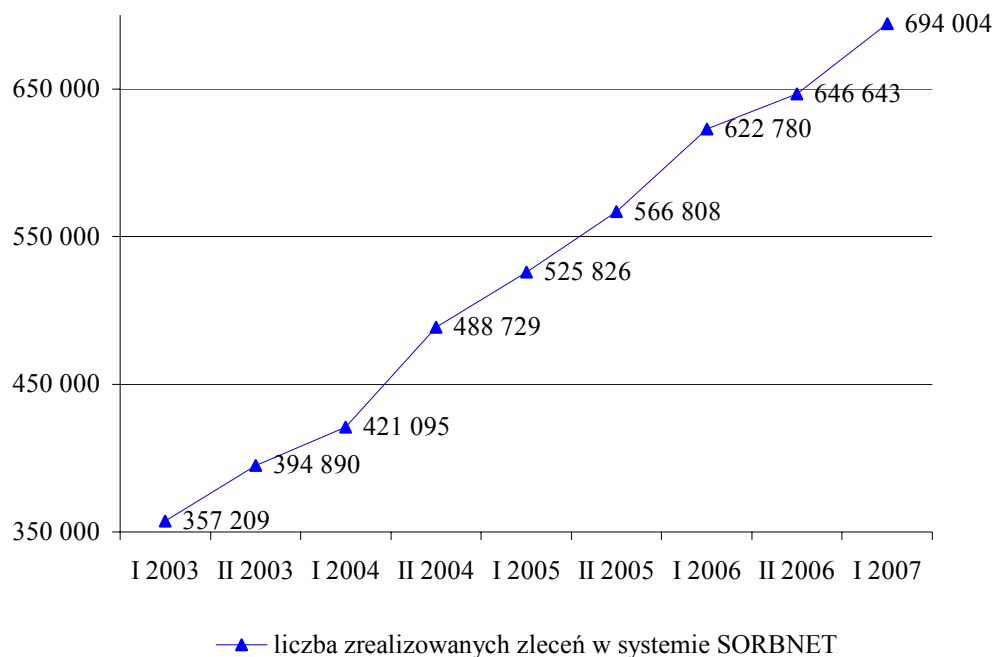
W minionym półroczu trwały też intensywne prace, w ramach EBC, nad opracowaniem dokumentacji prawnej systemu TARGET2. Efektem tych prac było przyjęcie przez Radę Zarządzającą EBC w dniu 26 kwietnia br. wytycznych dla systemu TARGET2 (*Guideline on TARGET2*) oraz tzw. zharmonizowanych warunków uczestnictwa w systemie TARGET2 (*Harmonized Condition*) stanowiących załącznik do wytycznych. Na bazie tych dokumentów NBP przystąpił do opracowywania propozycji zmian do wprowadzenia w wewnętrznych aktach prawnych oraz do przygotowania projektów umów z uczestnikami systemu TARGET2.

Dodatkowo, w związku z pojawiającymi się wątpliwościami wynikającym z przyjętej dokumentacji prawnej i związanym z tym ryzykiem prawnym wynikającym z koniecznością podpisania przez NBP stosownych umów w związku z przystąpieniem do systemu TARGET2, w NBP miały miejsce analizy, w ramach posiedzeń Zarządu NBP, nt. zasadności przystąpienia NBP do tego systemu. Ostatecznie, na posiedzeniu w dniu 12 lipca br. Zarząd NBP podtrzymał wcześniejszą decyzję zakładającą przystąpienie NBP do systemu TARGET2 z dniem 18 maja 2008 r.

W I półroczu 2007 r. w systemie SORBNET zrealizowano 694.004 zlecenia (średnio dziennie 5.552 zlecenia), co w porównaniu do 646.643 operacji w II półroczu 2006 r. stanowi wzrost o ok.7,3%. Średnia dzienna wartość realizowanych w DSP zleceń wyniosła 167,8 mld zł. Średnia kwota jednego zlecenia płatniczego wyniosła ok. 30,2 mln zł (29,4 mln zł w II półroczu roku poprzedniego), co stanowi ponad 11 tys.-krotność średniej kwoty jednego zlecenia w systemie

ELIXIR (2.610 zł). Z ogólnej liczby 694.004 zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET 595.519 (86%) dotyczyło zleceń banków (w tym 503.113 zleceń klientów), 59.367 (8 %) zleceń NBP, 20.442 (3 %) zleceń KIR S.A. i 18.676 (3 %) zleceń KDPW S.A.

Wykres 1. Liczba transakcji zrealizowanych w systemie SORBNET w kolejnych półroczach w latach 2003 – 2007.

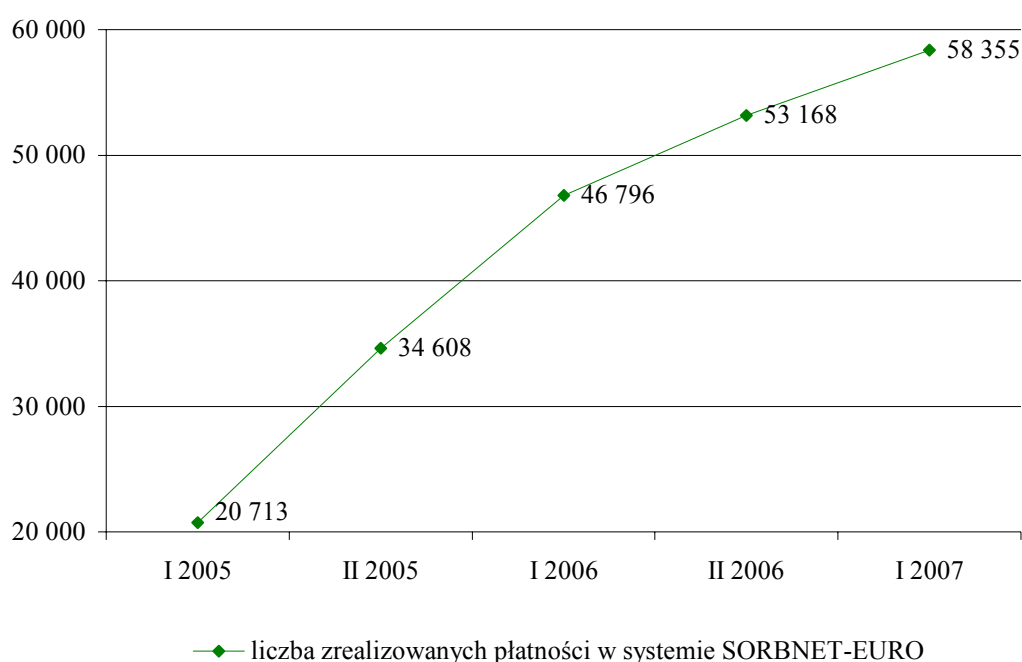

W I półroczu br. w systemie SORBNET-EURO zrealizowanych zostało 58.355 transakcji w euro, co daje średnią dzienną liczbę transakcji w wysokości 463 zleceń i stanowi wzrost odpowiednio o 10% i 12% w porównaniu do II półrocza ubiegłego roku. Zdecydowaną większość (94,6%) stanowiły zlecenia transgraniczne, w szczególności płatności przychodzące do systemu, których wolumen w tym okresie wyniósł 43.563 zleceń, co stanowiło około 74% ogólnej liczby transakcji zrealizowanych w systemie. Wolumen zleceń transgranicznych wysłanych wyniósł 11.665, co stanowiło około 20% wszystkich zleceń. Powyższe wskaźniki dla roku ubiegłego ukształtowały się odpowiednio na poziomie 76% i 18%, zmiany w relacji zleceń transgranicznych otrzymanych i wysłanych mogą wskazywać na nieznaczne przesunięcie w kierunku bardziej aktywnego wykorzystywania systemu przez banki. Liczba płatności krajowych zrealizowanych w systemie ukształtowała się na poziomie porównywalnym do okresu poprzedniego i wyniosła 3.127 zleceń, stanowiąc tym samym nieco ponad 5% ogólnego wolumenu transakcji, z czego zdecydowaną większość stanowiły transakcje międzybankowe.

Rzeczywista wartość płatności rozliczonych przez system SORBNET-EURO, tj. po odliczeniu wartości transakcji związanych z kredytem intraday, w omawianym okresie wzrosła o 5% w porównaniu do ubiegłego półrocza i wyniosła 19,7 mld euro. Średnia dzienna wartość transakcji ukształtowała się na poziomie 156,2 mln euro, co oznacza wzrost o 7% w porównaniu do II półrocza 2006 r., natomiast przeciętna wartość pojedynczego zlecenia spadała o 4% do poziomu 337,3 tys. euro. Spośród ogólnej wartości transakcji rozliczonych przez system SORBNET-EURO, blisko 89% stanowiły płatności transgraniczne. Relacja zleceń wysłanych i zleceń otrzymanych w strukturze płatności transgranicznych utrzymywała się na zbliżonym poziomie i wyniosła w obu przypadkach około 44%, z czego zdecydowaną większość stanowiły zlecenia międzybankowe. Wśród płatności krajowych, których udział w ogólnej wartości zrealizowanych zleceń stanowił 11% ogółu zleceń, kształtując się tym samym na poziomie porównywalnym do okresu poprzedniego, również zlecenia międzybankowe stanowiły zdecydowaną większość.

Wskazać też należy stały wzrost liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET-EURO w poszczególnych miesiącach I półrocza 2007 r. O ile w styczniu liczba takich zleceń wyniosła 8.197 o wartości 3,12 mld euro, to w czerwcu br. wielkości te wynosiły odpowiednio 12.168 zleceń o łącznej wartości blisko 3,31 mld euro.

Wykres 2. Liczba transakcji zrealizowanych w systemie SORBNET-EURO w poszczególnych półroczach w latach 2005 – 2007.

Wzrost liczby zleceń realizowanych w systemach SORBNET-EURO i EuroELIXIR w poszczególnych miesiącach I półrocza 2007 r. sprawiał, że stałemu wzrostowi ulegał udział płatności w euro rozliczanych przez ww. systemy, stanowiące krajową infrastrukturę rozliczeń w euro, w ogólnej liczbie płatności w euro rozliczanych przez polskie banki. O ile w styczniu br. udział ten wynosił 21,5%, to w czerwcu br. udział ten wzrósł do poziomu 23,3 %.

III. SYSTEMY KRAJOWEJ IZBY ROZLICZENIOWEJ S.A.

W I półroczu 2007 r. najważniejszymi działaniami, związanymi z systemami Krajowej Izby Rozliczeniowej S.A., były przygotowania Izby do obsługi produktów SEPA. Podstawowym celem KIR S.A. dla działań w obszarze SEPA jest dostosowanie systemu EuroELIXIR do obsługi instrumentów płatniczych SEPA, czyli uzyskanie statusu „SEPA compliant”, a także ułatwienie uczestnikom zdolności obsługi ww. instrumentów poprzez zaoferowanie tzw. mechanizmu konwersji, czyli dodatkowego modułu aplikacji oddziałowej w bankach. W I etapie omawiane udogodnienie zakłada konwersję komunikatów przychodzących z zagranicy w standardach SEPA na komunikaty aktualnie używane w systemie EuroELIXIR. W II-gim automatyzację konwersji komunikatów wysyłanych. Jest to rozwiązanie stanowiące istotną „wartość dodaną” dla banków, które może rozszerzyć zainteresowanie uczestników systemu EuroELIXIR obsługą instrumentów SEPA.

W ramach przygotowania do obsługi nowych komunikatów KIR S.A. na bieżąco współpracowała z EBA Clearing, m.in. celem przygotowania siebie i środowiska bankowego do testów nowych produktów. Ponadto, we współpracy z NBP, opracowano i przygotowano odpowiednie zmiany do regulaminu systemu EuroELIXIR. Ze względu na przygotowania NBP do uczestnictwa w systemie TARGET2 i konieczność maksymalnego ograniczenia liczby modyfikacji w systemie SORBNET-EURO, NBP uzgodnił z Izłą, że nowe instrumenty SEPA będą rozliczane w ramach grafiku czasowego dotychczasowych sesji systemu EuroELIXIR. Biorąc pod uwagę przewidywaną, przynajmniej na początku funkcjonowania nowych instrumentów, ich niewielką liczbę, wydaje się, że jest to na chwilę obecną rozwiązanie najbardziej uzasadnione.

Przygotowane w uzgodnieniu z NBP zmiany do systemu EuroELIXIR zostały, zgodnie z ustawą o ostateczności rozrachunku, przekazane do NBP celem formalnego wyrażenia zgody przez Prezesa NBP. Aktualnie opisywany proces znajduje się w końcowej fazie uzgodnień wewnętrznych w NBP.

W omawianym okresie średnie miesięczne obroty brutto KIR S.A. w systemie ELIXIR wyniosły 225 mld zł, co w porównaniu do 212,1 mld zł w II półroczu 2006 r. oznacza wzrost o 6,1 %. Średnia miesięczna liczba transakcji w systemie ELIXIR w I półroczu 2007 r. wyniosła 86,15 mln (79,40 mln w II półroczu 2006 r.), tj. wzrosła o 8,5 %.

Zlecenia uznaniowe stanowiły 99,5 % obrotów, obciążeniowe natomiast tylko 0,5 %.

W I półroczu 2007r. obroty brutto w systemie ELIXIR w podziale wg sesji rozrachunkowych kształtowały się następująco:

- sesja poranna - 41,5 %,
- sesja popołudniowa - 38,7 %,
- sesja wieczorna - 19,8 %.

W I półroczu 2007r. w systemie EuroELIXIR zrealizowanych zostało 1.026.163 transakcje w euro, co daje średnią dzienną liczbę transakcji w wysokości 8.153 zlecenia. W porównaniu do 875.125 transakcji w poprzednim półroczu oznacza to wzrost wolumenu o ok. 17,3%. W strukturze zleceń ok. 71,3 % stanowiły płatności transgraniczne otrzymywane zza granicy, których wolumen wyniósł 567.244 zlecenia, co stanowi ok. 55,3% udziału w ogólnej strukturze zleceń zrealizowanych w systemie. Wolumen zleceń transgranicznych wysłanych z systemu wyniósł 227.993, co stanowiło ok. 22,2 % wszystkich zleceń. W porównaniu do 199.164 transakcji wysłanych z systemu w poprzednim półroczu, jest to wzrost o ok. 14,5 %. Powyższe dane wyraźnie wskazują na stały wzrost liczby transakcji rozliczanych w systemie EuroELIXIR w praktycznie wszystkich rodzajach obsługiwanych płatności, co należy uznać za zjawisko bardzo pozytywne.

IV. SYSTEMY ROZRACHUNKU PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH

W I półroczu 2007 r. w KDPW prowadzone były prace związane z:

- wdrożeniem nowego systemu depozytowo-rozliczeniowego;
- wdrożeniem nowego algorytmu kontroli pokrycia w papierach wartościowych w obecnym systemie (zakończone w styczniu br.);
- zmianą algorytmu aktualizacji wpłat do Funduszu Gwarantowania Rozliczeń Transakcji Giełdowych (FGRTG) oraz Funduszu Gwarantowania Rozliczeń Transakcji Giełdowych (FGRR CTO). Ww. prace zakończono w czerwcu br.;
- przygotowaniem KDPW do obsługi ASO prowadzącego przez GPW, w tym z utworzeniem funduszu zabezpieczającego transakcje zawierane na tym rynku;

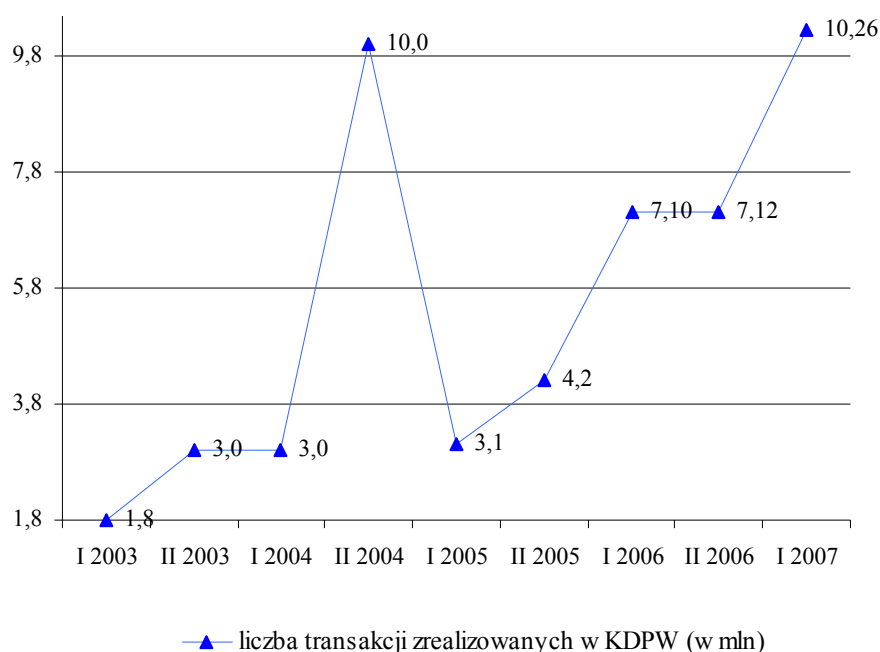
-zmianą procedur wyrejestrowania "zagranicznych" papierów wartościowych z systemu prowadzonego przez KDPW (w zakresie papierów, dla których KDOPW nie jest depozytem centralnym); nowa procedura zakłada, że w pierwszym kroku papiery są blokowane w systemie KDPW, w celu wystawienia komunikatu SWIFT, a dopiero po potwierdzeniu realizacji operacji następuje wyrejestrowanie papierów z konta uczestnika KDPW.

W zakresie funkcjonowania RPW w I półroczu 2007 r. nie zaszły żadne istotne zmiany.

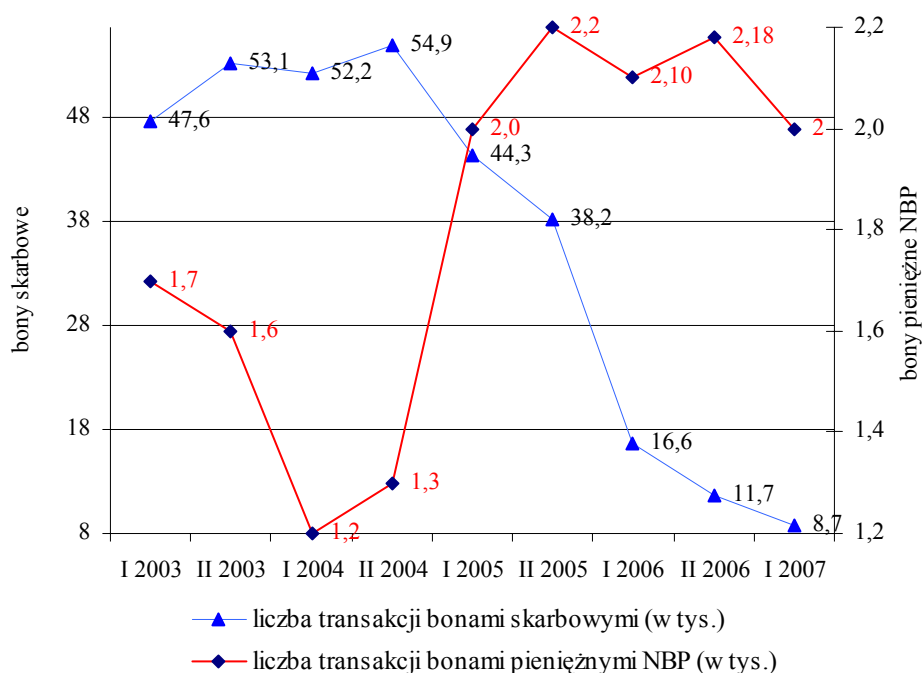
W I półroczu 2007 r. KDPW S.A. rozliczył 10.261.259 transakcji na łączną wartość 3.488,1 mld zł (w II półroczu 2006 r. odpowiednio 7.118.359 transakcji o wartości 3.265,5 mld zł).

W omawianym okresie Rejestr Papierów Wartościowych przetworzył 8.675 transakcji bonami skarbowymi o wartości 108,6 mld zł (w II półroczu 2006 r. 11.669 transakcji o wartości 180,2 mld zł), oraz 1.972 transakcje bonami pieniężnymi NBP na kwotę 1.136 mld zł (2.181 transakcji o wartości 1.065 mld zł w II półroczu 2006 r.).

Wykres 5. Liczba transakcji zrealizowanych w KDPW w latach 2003 - 2007.

Wykres 6. Liczba transakcji bonami skarbowymi i bonami pieniężnymi zrealizowanych w RPW w latach 2003 – 2007.

V. KARTY PŁATNICZE

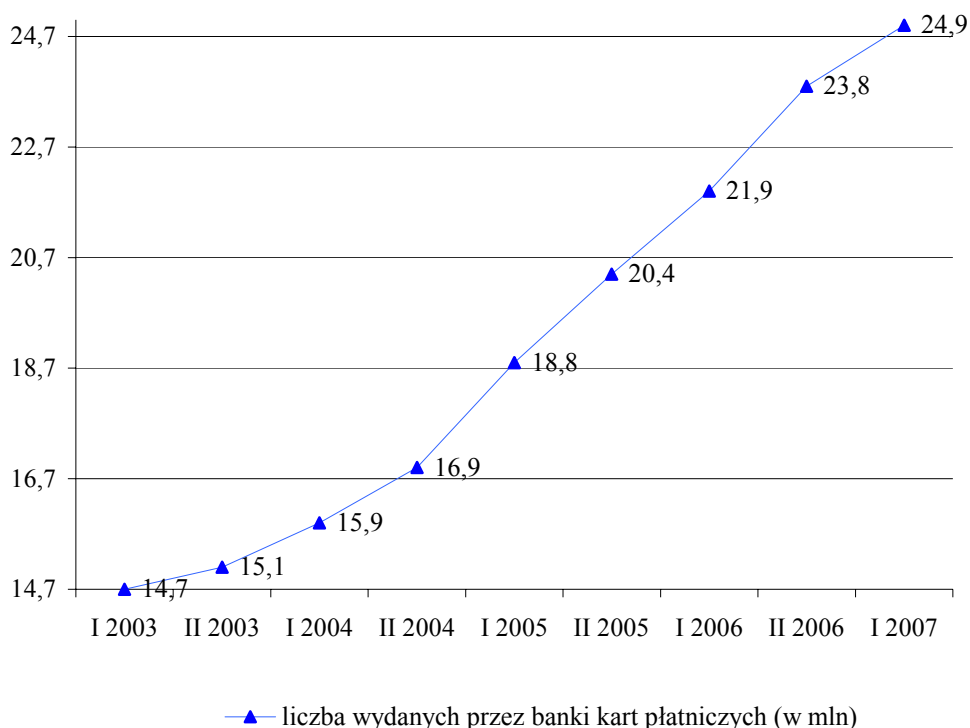
W I półroczu 2007 r. na rynku kart płatniczych:

- 1) Utrzymała się tendencja wzrostowa liczby kart płatniczych. Na koniec czerwca 2007 r. banki wydały 24,919 mln kart, co oznacza wzrost w ciągu półrocza o 4,5 %.
- 2) Wzrosła liczba i wartość transakcji (gotówkowych i bezgotówkowych) dokonywanych kartami. W I półroczu 2007 r. kartami zrealizowano 515,9 mln transakcji o wartości 124,58 mld złotych, co oznacza wzrost w stosunku do II półrocza 2006 r. odpowiednio o 8,9 % i 6,4 %, natomiast w stosunku do analogicznego okresu roku ubiegłego odpowiednio o 18,1 % i 22,3 %.
- 3) Znacznie wzrosła liczba kart kredytowych (o 8,5 % w porównaniu do grudnia 2006 r.). Jest to bardzo pozytywna tendencja, bowiem karty kredytowe, w odróżnieniu od kart debetowych, są głównie wykorzystywane do dokonywania płatności bezgotówkowych (ponad 88 % liczby transakcji dokonywanych kartami kredytowymi to transakcje bezgotówkowe). Znacząco wzrósł również udział kart kredytowych w ogólnej liczbie wydanych kart. Udział poszczególnych rodzajów kart w liczbie wydanych kart kształtował się na koniec czerwca 2007 r. następująco:

- karty debetowe 70,29 % (na koniec czerwca 2006 stanowiły 73,8 %),
 - karty kredytowe 27,66 % (na koniec czerwca 2006 stanowiły 23,6 %),
 - karty obciążeniowe 2,05 % (na koniec czerwca 2006 stanowiły 2,6 %).
- 4) Nadal na rynku dominują karty oparte na technologii paska magnetycznego, których udział na rynku wyniósł na koniec czerwca 2007 r. 93,2 %. Systematycznie rośnie liczba kart w standardzie EMV, które oprócz paska magnetycznego wyposażone są również w mikroprocesor. Liderem na rynku jest Bank Zachodni WBK SA, który wydał już ponad 1,5 mln takich kart.
- 5) Na koniec czerwca 2007 r. na rynku było ponad 142,9 tys. terminali POS, co oznacza, że w ciągu ostatnich sześciu miesięcy odnotowano wzrost jedynie o 1 %. Według danych przekazanych do NBP przez agentów rozliczeniowych w punktach handlowo-usługowych na terenie naszego kraju dokonano w I półroczu br. ponad 215 mln transakcji bezgotówkowych o łącznej wartości ponad 24,5 mld zł. Oznacza to wzrost w porównaniu do analogicznego okresu poprzedniego roku odpowiednio o 29,8 % i 30,6 %.
- 6) Zaobserwowano również wzrost sieci bankomatów. Na koniec czerwca 2007 r. posiadacze kart mieli dostęp do 10.578 bankomatów na terenie kraju, co oznacza wzrost w porównaniu do II półrocza 2006 r. o ok. 6,4 %. Oprócz banków rozwijających własne sieci bankomatów, coraz większą liczbę bankomatów posiadają niebankowi operatorzy np. Euronet Polska Sp. z o.o., Cash4You (Diebold Poland Sp. z o.o.), eCard SA.

Zasygnalizowane powyżej tendencje wskazują, że rynek kart płatniczych należy do najbardziej dynamicznie rozwijających się rynków usług bankowych. Zbierane przez NBP dane statystyczne pozwalają stwierdzić, iż stopniowo zmieniają się zachowania posiadaczy kart, którzy coraz częściej wykorzystują karty do dokonywania płatności bezgotówkowych. W pierwszym półroczu 41,4 % liczby i 19,9 % wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi stanowiły transakcje bezgotówkowe, w analogicznym okresie roku ubiegłego wskaźniki te wynosiły odpowiednio 37,5 % i 18,8 %.

Wykres 7. Liczba wydanych przez banki kart płatniczych w latach 2003 - 2007.

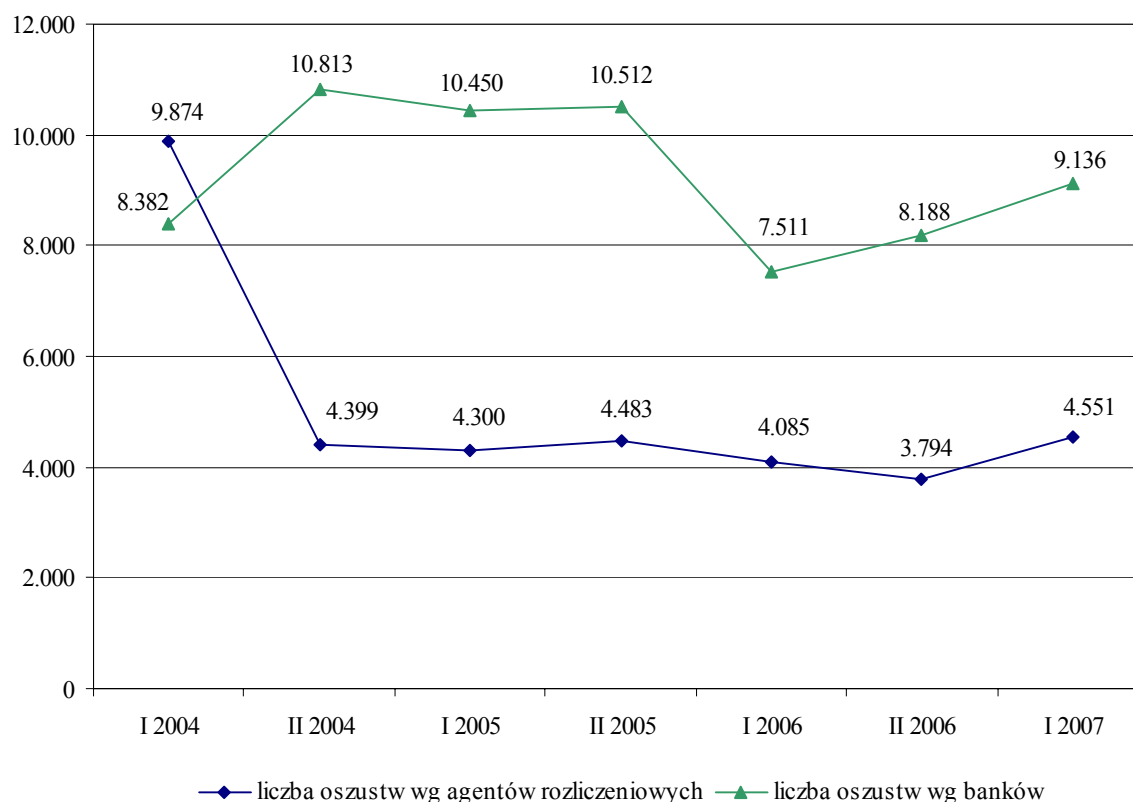

VI. OSZUSTWA W ZAKRESIE ROZLICZEŃ PIENIĘŻNYCH PRZEPROWADZANYCH ZA POŚREDNICTWEM BANKÓW

Według danych przekazywanych przez banki, w I półroczu 2007 r. liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła 9.136, a wartość 8.419.228 zł. W porównaniu do poprzedniego półrocza liczba operacji wzrosła o 12%, a wartość o 40%. Z danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych wynika, że dokonano 4.551 operacji oszukańczych kartami płatniczymi na kwotę 3.812.782 zł. Liczba operacji oszukańczych wzrosła o 20%, a wartość spadła o 15%. Transakcje oszukańcze wg danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych stanowią 0,02 % ogólnej wartości transakcji kartami płatniczymi rozliczanych przez poszczególnych agentów.

Z uwagi na różny zakres danych dotyczących oszustw dokonywanych kartami płatniczymi ujmowanych w sprawozdaniach, występuje rozbieżność w danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych oraz banki.

Wykres 8. Liczba oszustw wg banków i agentów rozliczeniowych w latach 2004 - 2007

Liczba oszustw przekazywana przez agentów rozliczeniowych jest znacznie mniejsza od liczby przekazywanej przez banki. Dane od agentów rozliczeniowych nie obejmują transakcji dokonywanych przez oszustów w bankomatach kartami skradzionymi wraz z PIN-kodem lub sfalszowanymi oraz transakcji oszukańczych dokonanych poza granicami kraju kartami wydanymi w Polsce. Natomiast dane z banków nie obejmują bezgotówkowych transakcji oszukańczych dokonanych w Polsce kartami wydanymi w innych krajach.

W przypadku pozostałych form rozliczeń pieniężnych najbardziej niebezpieczne, choć mało liczne, są oszustwa dokonane z wykorzystaniem polecenia przelewu. W omawianym okresie stwierdzono 143 takich przypadków w porównaniu do 129 w poprzednim półroczu. Średnia wartość jednego oszukańczego przelewu zmniejszyła się z ok. 23.125 zł do ok. 19.915 zł.

W I półroczu 2007 dokonano 29 transakcje oszukańcze z wykorzystaniem czeków, co oznacza spadek w stosunku do II półrocza 2006 r. o 33%.

Na podkreślenie zasługuje fakt braku odnotowania jakichkolwiek incydentów związanych z poleceniem zapłaty.

VII. DZIAŁANIA PODEJMOWANE PRZEZ NBP W ZAKRESIE NADZORU NAD SYSTEMAMI PŁATNOŚCI I SYSTEMAMI AUTORYZACJI I ROZLICZEŃ PROWADZONYMI PRZEZ NIEBANKOWYCH AGENTÓW ROZLICZENIOWYCH

W I półroczu 2007 r. NBP realizował zadania w zakresie nadzoru nad systemami płatności wynikające z ustawy o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami, jak również zadania wynikające z ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych.

W styczniu 2007 r. Prezes NBP wydał zgodę na prowadzenie przez MPAY S.A. systemu autoryzacji i rozliczeń dla płatności mobilnych mPay. Kolejna zgoda Prezesa NBP na prowadzenie systemu płatności EasyPay i SIM Easy Pay przez PWPW – Technologie Informatyczne Sp. z o. o. została wydana w czerwcu 2007 r. Również w czerwcu Prezes NBP wydał zgodę na prowadzenie systemu autoryzacji i rozliczeń System płatności.pl przez PayU S.A.

Zmiany zaszły na rynku podmiotów prowadzących działalność polegającą na pośredniczeniu w przyjmowaniu wpłat na rachunki bankowe. W marcu 2007 r. dwie firmy: Polska Izba Rozliczeń Finansowych z siedzibą w Łodzi i PROSSPOL Sp. z o. o. z siedzibą w Poznaniu zostały przejęte przez Okienko Kasowe S.A. z siedzibą w Łodzi.

Departament Systemu Płatniczego zbierał i analizował dane statystyczne dotyczące rynku kart płatniczych (dane od wydawców kart płatniczych oraz od agentów rozliczeniowych), jak również dane od podmiotów uczestniczących w rozliczeniach pieniężnych i rozrachunkach międzybankowych, tj.: spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, przedsiębiorców wykonujących działalność gospodarczą w zakresie wykonywania i pośrednictwa w realizowaniu przekazów pieniężnych krajowych i zagranicznych (np. Western Union, MoneyGram), przedsiębiorców wykonujących działalność gospodarczą polegającą na pośredniczeniu w przyjmowaniu wpłat na rachunki bankowe (np. Okienko Kasowe S.A., BillBird S.A., Żabka Polska S.A., Grupa Finansowa „Expert”, TransKasa itp.).

VIII. DZIAŁANIA W ZAKRESIE STANDARYZACJI

W pierwszym półroczu 2007 r. kontynuowano prace związane z przygotowaniem polskiego sektora bankowego do wprowadzenia paneuropejskiego projektu SEPA (Jednolity Obszar Płatności w Euro).

Krajowy ośrodek koordynacji programu SEPA umiejscowiony jest w Związku Banków Polskich. Narodowy Bank Polski pełni rolę obserwatora i „katalizatora” wprowadzanych

zmian m.in. poprzez udział przedstawicieli NBP, w charakterze obserwatorów, w pracach SEPA Forum Polska – ciała sterującego programem SEPA w Polsce oraz w pracach grup roboczych, których głównym zadaniem jest przygotowanie procesu i harmonogramu implementacji dla poszczególnych instrumentów SEPA, przeprowadzanie analiz, wypracowywanie strategii oraz nowych rozwiązań.

Do najważniejszych działań podjętych przez SEPA Forum Polska oraz Grupy Robocze ds.: Infrastruktury, Kart, Polecenia Przelewu, Polecenia Zapłaty i Gotówki, należą:

- przygotowanie projektu Krajowego Planu Implementacji i Migracji SEPA,
- opracowanie szczegółowego harmonogramu implementacji SEPA Credit Transfer,
- opracowanie ankiety kierowanej do banków, mającej na celu oszacowanie liczby banków, które korzystać będą z systemu EuroELIXIR do obsługi zleceń SEPA,
- konsultacje dotyczące projektu zmiany zarządzenia nr 5/2002 Prezesa NBP z dnia 6 maja 2002 r. w sprawie sposobu numeracji rachunków bankowych prowadzonych w bankach (zmiana ma na celu dostosowanie zarządzenia do założeń SEPA oraz przepisów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych na rynku wewnętrznym, a także umożliwienie identyfikacji w standardzie IBAN rachunków bankowych wykorzystywanych w rozliczeniach krajowych nominowanych w euro),
- omówienie problemu obsługi przelewów dedykowanych opłacaniu składek do ZUS i wpłacaniu podatków do organów podatkowych w aspekcie projektu SEPA oraz powołanie zespołu, w ramach prac którego omawiano: zakres informacji, które powinien zawierać tzw. AOS (Additional Optional Services), dodatkowa usługa w ramach SEPA Credit Transfer, utworzona dla potrzeb obsługi płatności składek do ZUS,

W zakresie prac normalizacyjnych prowadzonych przez Komitet Techniczny PKN nr 271, ds. Bankowości i Bankowych Usług Finansowych, w pracach którego biorą udział przedstawiciele NBP, przygotowano m.in. ostateczną wersję projektu nowelizowanej normy PN-F-01101:2004 Bankowość i pokrewne usługi finansowe – Wzór formularza polecenia przelewu/wpłaty gotówkowej (W/P) (nowelizacja związana była z wprowadzeniem słów kodowych MPS lub KTR oraz kodu kreskowego, stosowanych przez wystawców masowych płatności).

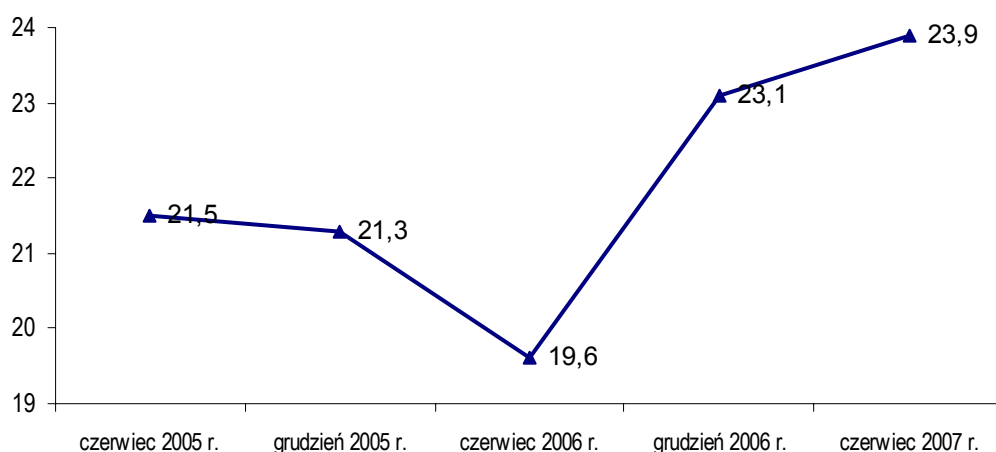
IX. POZIOM ROZWOJU OBROTU BEZGOTÓWKOWEGO W POLSCE

Poziom obrotu bezgotówkowego jest jednym z najważniejszych mierników rozwoju systemu płatniczego, dlatego też DSP od II półrocza 2006 r. włącza tego rodzaju parametr do

prezentowanego materiału. Ponieważ „ocena” nie jest materiałem, w którym ten temat powinien być analizowany bardzo szczegółowo, postanowiliśmy oprzeć się na trzech podstawowych i dość ogólnych wskaźnikach. Pierwszy z nich to liczba rachunków bankowych osób fizycznych. Obrót bezgotówkowy jest oparty na różnego rodzaju produktach i instrumentach, dla których podstawową bazą jest rachunek bankowy. Bez otwarcia w banku rachunku, będącego pierwszym etapem zdobycia zaufania klienta do banku, nie ma mowy o przejściu do kolejnych, czyli zachęcaniu klienta do jak największej liczby operacji bezgotówkowych.

Wg danych z Departamentu Statystyki NBP, liczba rachunków bankowych a vista osób fizycznych (bez książeczek oszczędnościowych) od początku 2005 r. przedstawia się następująco:

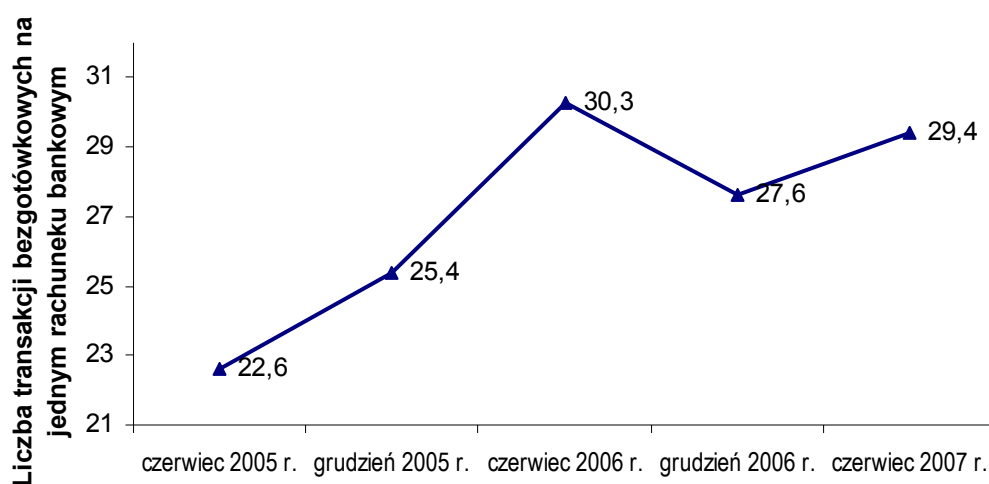
Wykres 9. Liczba rachunków bankowych a vista osób fizycznych (w tys.).

W odniesieniu do liczby rachunków bankowych w ostatnich 2 latach można mówić o niewielkim zwiększeniu się ich liczby, choć nadal wskaźnik liczby rachunków bankowych na jednego mieszkańca w Polsce jest bardzo niski w porównaniu do innych krajów UE. Spadek liczby rachunków bankowych pomiędzy grudniem 2005 r. a czerwcem 2006 r. był spowodowany pierwszym etapem uaktualnienia liczby rachunków m.in. przez jeden z największych banków sieciowych. (zamknięto wiele tzw. nieaktywnych rachunków). Drugi etap „czyszczenia” statystyk bankowych objął aktualizację liczby książeczek oszczędnościowych, jego efektem jest z kolei wzrost liczby rachunków bieżących w II połowie 2006r. Biorąc pod uwagę powyższe, na podstawie porównania danych z ostatniego półrocza można zauważyć niewielki wzrost liczby rachunków bankowych osób fizycznych, co jest na pewno zjawiskiem pozytywnym.

Samo posiadanie rachunku nie przesądza jeszcze o tym, że jego posiadacz aktywnie uczestniczy w obrocie bezgotówkowym. Stąd drugi proponowany parametr to liczba operacji bezgotówkowych dzielona przez liczbę rachunków. Do liczby operacji bezgotówkowych zaliczone zostały przelewy realizowane za pośrednictwem KIR S.A. (bez wpłat gotówkowych na rachunki bankowe), przelewy międzyoddziałowe w bankach, transakcje kartami płatniczymi, czekami oraz polecenia zapłaty. W tym miejscu należy wyraźnie podkreślić, że tak liczony parametr jest w rzeczywistości dużo wyższy od faktycznej aktywności posiadacza rachunku, gdyż z ogólnej liczby przelewów realizowanych zarówno w obrocie międzybankowym, jak i międzyoddziałowym nie mamy możliwości wyodrębnienia płatności osób fizycznych od płatności związanych z obrotem gospodarczym. Jednakże, nawet przy tym zastrzeżeniu, jest to pewien obraz aktywności przeciętnego posiadacza rachunku bankowego w Polsce.

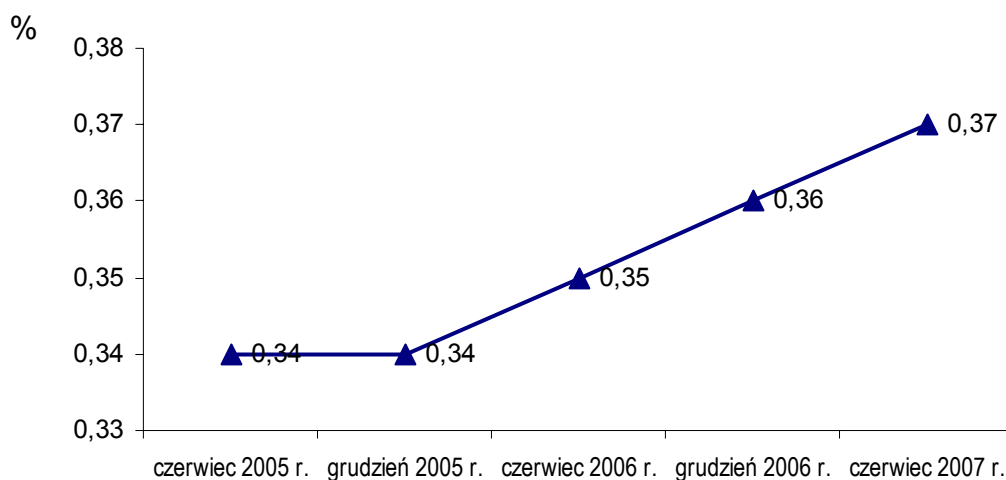
Wykres 10. Liczba transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym.

Jak wynika z wykresu, liczba transakcji bezgotówkowych w przeliczeniu na jeden rachunek bankowy osoby fizycznej w okresie ostatnich 2 lat stale rośnie. Biorąc jednak pod uwagę zwiększającą się liczbę rachunków bankowych w tym samym okresie, obserwujemy proces mniej więcej podobnej – czyli dość niskiej - aktywności tej grupy społeczeństwa, która już zaufała bankom i w coraz większym stopniu korzysta z ich produktów i usług. Na wzrost tego wskaźnika wpływa również rozwój gospodarczy, gdyż płatności osób prawnych są również uwzględniane w liczbie transakcji bezgotówkowych.

Ostatnim parametrem, zdecydowanie bardziej w skali makroekonomicznej, jest udział depozytów gospodarstw domowych w M1, czyli depozytach i pieniądzu gotówkowym w obiegu. Powyższy wskaźnik na przestrzeni ostatnich 2 lat przedstawia się następująco:

Wykres 11. Udział depozytów gospodarstw domowych w M1.

Wskaźnik depozytów gospodarstw domowych do M1 na przestrzeni 2,5 lat zwiększył się z 0,34 do 0,37, co jest niewielkim, ale pożądanym kierunkiem zmian tego wskaźnika.

Generalnie można stwierdzić, że poziom obrotu bezgotówkowego w Polsce, liczony według ww. wskaźników, jest relatywnie niewielki i jak widać z przedstawionych danych, na przestrzeni ostatniego 2,5 roku kształtował się mniej więcej na podobnym poziomie dla dwóch z trzech przedstawionych wskaźników. Zwiększająca się liczba transakcji bezgotówkowych wskazuje (oprócz tego, że udział w tym parametrze mają również osoby prawne), że coraz więcej operacji bezgotówkowych (np. kartami płatniczymi) wykonuje mniej więcej ta sama grupa posiadaczy rachunków bankowych. Proces ten niestety nie rozciąga się na szersze grupy społeczne i dopóki to nie nastąpi, nie będzie można mówić o istotnym zwiększeniu poziomu obrotu bezgotówkowego w Polsce.

PODSUMOWANIE

Funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2007r. należy ocenić pozytywnie.

Oba krajowe systemy RTGS, będące najważniejszą arterią dla przepływów finansowych w sektorze bankowym, działały sprawnie i bez większych zakłóceń. Podtrzymanie decyzji Zarządu NBP o wejściu NBP do systemu TARGET2 w maju 2008 r. daje dużą szansę na utrzymanie pozytywnych cech polskiego systemu płatniczego (m.in. szybkość rozliczeń, elektroniczna obieg międzybankowy, automatyzacja rozliczania płatności na rzecz ZUS

i urzędów skarbowych) wynikających z utrzymania polskiej infrastruktury płatniczej w warunkach postępującej integracji europejskich systemów płatności.

Systematycznie wzrasta liczba i wartość zleceń płatniczych rozliczanych przez krajowe systemy dla dokonywania rozrachunku w euro (SORBNET-EURO i EuroELIXIR), co potwierdza słuszność decyzji o ich udostępnieniu dla sektora bankowego.

Rozwój rynku kart płatniczych potwierdza, że jest to najbardziej dynamicznie rozwijający się segment rynku rozliczeń detalicznych, co jest zjawiskiem bardzo pozytywnym.

Pomimo ogólnej pozytywnej oceny funkcjonowania polskiego systemu płatniczego, poziom rozwoju obrotu bezgotówkowego nie jest niestety zadowalający, a jedną z podstawowych barier jest relatywnie mała aktywność tych klientów, którzy już zdecydowali się na otwarcie rachunku bankowego.

Sporządził:
Krzysztof Freliszek

Adam Tochmański
Dyrektor Departamentu Systemu Płatniczego
Narodowego Banku Polskiego